

dr hab. Rafał Czachor, prof. uczelni

Kraków, dnia 7 października 2023 r.

Wydział Prawa Administracji

i Stosunków Międzynarodowych

Krakowska Akademia im. A. Frycza Modrzewskiego

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Pauliny Koziół-Bajdel

pt. *Polityka arktyczna Unii Europejskiej*

przygotowanej pod kierunkiem

promotora dra hab. Krzysztofa Kociubińskiego, prof. UWr

i promotorki pomocniczej dr Anny Umińskiej-Woronieckiej

Niniejszym przedkładam recenzję rozprawy doktorskiej autorstwa mgr Pauliny Koziół-Bajdel pt. *Polityka arktyczna Unii Europejskiej*, wraz z pozytywną oceną i wnioskiem o podjęcie dalszych czynności w toczącym się na Uniwersytecie Wrocławskim postępowaniu o nadanie stopnia doktora w dyscyplinie naukowej nauki o polityce i administracji. W związku z okolicznością, że postępowanie toczy się w tzw. starym trybie, niniejsza recenzja opiera się na kryteriach określonych w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017 poz. 1789), a więc:

- a) stwierdzeniu oryginalności rozwiązania problemu naukowego;
- b) potwierdzeniu ogólnej wiedzy teoretycznej osoby ubiegającej się o stopień doktora;
- c) potwierdzeniu umiejętności prowadzenia samodzielnych badań naukowych przez tę osobę.

1. Wybór tematu, sformułowane cele i tezy rozprawy, zastosowane metody badawcze

Recenzowana praca doktorska dotyczy aktualnego problemu z zakresu współczesnych stosunków międzynarodowych. Arktyka jest obszarem o istotnym znaczeniu geopolitycznym, surowcowym i transportowym. Zainteresowanie tym obszarem wyrażają światowe mocar-

stwa, co nie mogło pozostać bez uwagi i reakcji Unii Europejskiej (dalej – UE). Recenzowana praca jest analizą normatywnego aspektu polityki UE wobec Arktyki, bowiem przedmiotem uwagi uczyniono głównie akty prawne i inne dokumenty oficjalne UE odnoszące się do tego problemu. Takie ujęcie zagadnienia jest właściwe, cenne poznawczo, tym bardziej że często spotyka się prace o charakterze deskryptywnym, opisujące stan rzeczy bez dogłębnego przeanalizowania normatywnego zagadnienia danej kwestii. Podjęcie badania uzasadnia również fakt, iż o ile w międzynarodowym obiegu naukowym w ostatnich latach problematyka miejsca i roli Arktyki w stosunkach międzynarodowych (w tym z udziałem UE) jest podejmowana coraz częściej, to w polskiej literaturze przedmiotu wciąż jest to obszar wymagający należytego opracowania i naukowego zagospodarowania.

We wstępie do rozprawy autorka jasno sformułowała cele pracy oraz główne tezy badawcze. Jako główny cel deklaruje ona „zaprezentowanie różnorodnych działań Unii Europejskiej na rzecz Arktyki i ujęcie ich w jednolite ramy jako polityki arktycznej Unii Europejskiej” (s. 9). Następnie przedstawia dwie tezy rozprawy: „próba wykazania, że działalność Unii Europejskiej w kwestiach arktycznych jest strategicznie pożądana ze względu na aspekt bezpieczeństwa, gospodarczy oraz społeczny. Drugą tezę będzie ukazanie, jakie znaczenie ma współpraca Unii Europejskiej z innymi podmiotami stosunków międzynarodowych w ramach wypracowania wspólnych ram w odniesieniu do potencjalnych zagrożeń arktycznych” (s. 9). O ile pierwszą tezę można uznać za sformułowaną poprawnie, to druga powinna być przeformułowana, tak by zdanie oddawało istotę stwierdzenia, które na kartach dysertacji jest uzasadniane, lub tak, by stało się hipotezą, a więc pytaniem badawczym, na które odpowiedź ma przynieść wywód zawarty w rozprawie. Podobnie sprawa ma się z trzema hipotezami (s. 10), które w istocie należałoby określić jako tezy szczegółowe (pomocnicze). Autorka deklaruje wykorzystanie różnych metod badawczych, „począwszy od metody systemowej, instytucjonalno-prawnej, porównawczej, historycznej, po ilościową i jakościową” (s. 12). Dobór metod nie budzi wątpliwości, jest poprawny i odpowiada specyfice podjętego zagadnienia. Jedyne zastrzeżenie dotyczy metody ilościowej, bowiem w rozprawie wykorzystano ją w stopniu minimalnym, w istocie ograniczając się do przedstawienia danych liczbowych (bez wykorzystania zaawansowanych narzędzi, które są istotą metody ilościowej).

2. Struktura pracy, charakterystyka treści

Recenzowana rozprawa liczy 245 stron, z tego zasadniczy tekst to 193 strony maszynopisu. Na rozprawę składa się: wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie, bibliografia oraz wykaz skrótów, tabel i wykresów. Pracę wieńczy aneks zawierający stenogramy wywiadów eksper-

kich przeprowadzonych na potrzeby pracy i wniosków zawartych w rozdziale piątym. Konstrukcja rozdziałów oraz podział treści jest prawidłowy i uzasadniony tematem pracy. Poszczególne rozdziały pracy podzielone są na punkty i podpunkty, co czyni wywody przejrzystymi, klarownymi i potwierdza świadome i konsekwentne przeprowadzenie badania.

We wstępie zarysowano problem badawczy, uzasadniono potrzebę jego podjęcia, sformułowano cel, tezy badania, przedstawiono metody badawcze oraz krótko scharakteryzowano treść poszczególnych rozdziałów.

Rozdział pierwszy nosi tytuł *Wprowadzenie do definiowania polityki arktycznej UE*. Składa się on z trzech podrozdziałów, kolejno omawiając zakres pojęcia i definicje Arktyki, pojęcia policy, politics i polity i ich zastosowanie w odniesieniu do polityki UE oraz koncepcję multi level governance (dalej – MLG). Rozważania te mają charakter wprowadzający do głównego tematu będącego przedmiotem rozprawy.

Rozdział drugi *Historyczny rozwój o przyczyny zainteresowania się Unii Europejskiej kwestiami arktycznymi – przegląd regulacji bezpośrednio dotyczących Arktyki* stanowi historyczną rekonstrukcję rozwoju zainteresowania UE problematyką arktyczną. Składa się on z czterech podrozdziałów. W pierwszych dwóch zwięźle scharakteryzowano okoliczności włączenia Arktyki do agendy politycznej UE, zaś w kolejnych dwóch szczegółowo scharakteryzowano akty prawne i inne oficjalne dokumenty UE dotyczące tego obszaru w rozbiciu na dwa okresy: lat 2008-2019 oraz po roku 2020.

Trzeci rozdział pracy *Wybrane zagadnienia polityk Unii Europejskiej i ich odniesienie do Arktyki* zawiera cztery stosunkowo krótkie podrozdziały, w których autorka kolejno nakreśliła miejsce Arktyki w polityce morskiej, polityce rybołówstwa i ochrony flory i fauny UE. W ostatnim z podrozdziałów przedstawiono dokumenty oficjalne UE, w których odniesiono się do kwestii ludności rdzennej obszarów arktycznych.

W rozdziale czwartym pt. *Współpraca arktyczna Unii Europejskiej* omówiono przedmiotowe zagadnienie w perspektywie dwustronnych relacji z poszczególnymi państwami regionu Arktyki (pierwszy podrozdział), w tym Grenlandią (niebędącą państwem, bowiem ta, zachowując określoną autonomię podlega jurysdykcji Danii, jednakże nienależącą do UE), Norwegią, Islandią, Kanadą, Stanami Zjednoczonymi i Rosją oraz organizacjami międzynarodowymi (drugi podrozdział), w tym Radą Arktyczną, Euro-Arktyczną Radą Morza Barentsa, Radą Nordycką i Nordycką Radą Ministrów.

Ostatni rozdział zatytułowany *Unia Europejska a wyzwania i zagrożenia związane z Arktyką, a także perspektywy na przyszłość* ma dość rozbudowaną strukturę, na którą składa się pięć podrozdziałów o charakterze problemowym. Omówiono w nich kolejno: reakcję UE

na problem zmian klimatycznych w Arktyce, eksploatacją arktycznych szlaków transportowych, złożami surowców naturalnych i bezpieczeństwa.

W zakończeniu autorka odniosła się do sformułowanych we wstępie rozprawy tez, konkludując, że zostały one potwierdzone. Ogółem autorka formułuje pogląd, że polityka UE względem Arktyki jest „świadoma i dojrzała” (s. 196). Zauważa następnie, iż „Zaangażowanie Unii Europejskiej w kwestie arktyczne wpływa na ograniczenie skutków zmian klimatycznych w Arktyce” oraz „działania podejmowane przez Unię Europejską wobec Arktyki wpływają pozytywnie na jej florę i faunę”, a w odniesieniu do międzynarodowych stosunków politycznych, że „działalność arktyczna Unii Europejskiej ogranicza zapędy konkurencji i rywalizacji państw w Arktyce”. (s. 196, 198).

W świetle tematu rozprawy, który nakreśla ramy badania, uważam że praca jest kompletna, wyczerpująca zagadnienie. Kolejność wywodów jest poprawna. Rozpoczynają się one od zagadnień ogólnoteoretycznych, w tym wprowadzenia do mechanizmów *policy making* w UE, następnie przechodząc do różnych aspektów unijnej polityki wobec Arktyki oraz bilateralnych stosunków UE z podmiotami geograficznie, ekonomicznie czy politycznie obecnymi w Arktyce.

Za wartość dodaną rozprawy uważam przeprowadzenie wywiadów pogłębionych z ekspertami z zakresu polityki arktycznej UE. Niewielki odzew na zaproszenie autorki rozprawy do udziału w wywiadach w znaczący sposób ogranicza możliwość uogólnień i wyciągania wniosków, czego świadomość autorka deklaruje, jednak sam w sobie jest jasnym znakiem co do znaczenia i zrozumienia kwestii Arktyki w europejskim środowisku politycznym i eksperckim.

3. Ogólna ocena pracy i uwagi

Dysertację doktorską mgr Pauliny Koziół Bajdel uważam za przemyślane i dojrzałe opracowanie aktualnego zagadnienia dotyczącego problematyki stosunków międzynarodowych. Dowiodła ona wiedzy teoretycznej i umiejętności pracy naukowej. Rozprawa bazuje na rozległej literaturze przedmiotu, głównie w języku angielskim oraz aktach normatywnych i dokumentach oficjalnych UE. Ponownie odnotować godzi się również fakt przeprowadzenia wywiadów z ekspertami z zakresu polityki UE, które wykorzystano na potrzeby rozprawy i które wpłynęły na ogólne wnioski.

Praca została napisana poprawnym językiem, właściwym pracom naukowym z zakresu dyscypliny nauki o polityce i administracji, jest wolna od błędów stylistycznych, inter-

punkcyjnych, przypisy i bibliografia są sporządzone konsekwentnie, zgodnie z przyjętymi standardami. Rozprawę wzbogacają stosunkowo liczne elementy graficzne.

Rozważania zaprezentowane w recenzowanej pracy doktorskiej są rzeczowe i istotne poznawczo. Wskazać jednak należy, że niektóre wątki w pracy należałoby ponownie przemyśleć. W przypadku rozdziału pierwszego, w odniesieniu do MLG – zagadnienia dość rozlegle przedstawionego w rozdziale pierwszym – nie znajduje ono właściwego rozwinięcia w dalszej części pracy. Należałoby w tej sytuacji albo w większym stopniu wyeksponować rolę MLG w tworzeniu polityki arktycznej UE, uwypuklić „kaskadowy” proces podejmowania decyzji, rolę, zachowania interesariuszy np. w oparciu o teorię agencji (*principal-agent theory*), wychodząc wówczas poza *stricte* normatywny charakter rozprawy, albo skrócić też tę część pracy do minimum. Podobnie sprawa ma się z wątkiem Nowego Zarządzania Publicznego (s. 40). Jest to jeden z paradygmatów świadczenia polityki publicznej i w kontekście rozprawy nie ma istotniejszego znaczenia, tym bardziej że nie został rozwinięty, powiązany z dalszymi rozważaniami.

Wywody zaprezentowane w rozprawie, jak wskazano, mają głównie walor normatywny. To z kolei sprawia, że poza możliwościami badawczymi pozostaje implementacja polityki UE i ewentualnie również jej ewaluacja. Wyjaśnienie tych kwestii wymagałoby rozszerzenia perspektywy badawczej. Nie wydaje się to konieczne w kontekście aktualnej objętości rozprawy i wyczerpania zagadnienia z przyjętej perspektywy, jednakże niewątpliwie uczyniłoby poglądy bardziej przekonującymi. W obecnym bowiem wariancie pracy zawarty w zakończeniu dysertacji pogląd o pozytywnym wpływie działań UE na florę i faunę Arktyki nie znajduje jednak solidnego uzasadnienia. Niewątpliwie rację ma autorka rozprawy konkludując, że UE „jest sygnatariuszką wielu umów i konwencji międzynarodowych na rzecz ochrony fauny i flory, ale poza tym jest również inicjatorką własnych programów i regulacji, które mają na celu ochronę fauny i flory. Instrumenty związane z programem Natura 2000 umożliwiają wykorzystanie mechanizmów na rzecz ochrony środowiska i jego zasobów w Europejskiej części Arktyki. (...) [UE] aktywnie angażuje się na rzecz walki z wielorybnictwem. (...) działalność (...) na rzecz ograniczenia skutków zmian klimatycznych wpływa również na faunę i florę, gdyż pozwoli zachować ich środowisko w stanie jak najmniej naruszonym, przez co zmniejszy ryzyko ograniczenia i wyginięcia przedstawicieli fauny i flory arktycznej” (s. 198). Po lekturze dysertacji można stwierdzić wyłącznie, że określone – i szczegółowo w pracy opisane – rozwiązania zostały przez UE opracowane i wdrożone. Przyjęcie aktów prawnych, zawarcie umów międzynarodowych i wydanie oficjalnych stanowisk w danej kwestii jest do-

wodem określonych postaw, przyjętych wartości i troski o dane dobro, jednak niewiele jeszcze mówi o skuteczności lub nieskuteczności tychże działań.

Z recenzenckiego obowiązku wskazać należy, że przywołany przez autorkę Układ Antarktyczny wszedł w życie w roku 1961, a nie w 1991 (s. 75). W 1991 roku został on uzupełniony w postaci tzw. protokołu madryckiego, dotyczącego ochrony środowiska.

4. Podsumowanie

Recenzowaną rozprawę uważam za opracowanie odpowiadające kryteriom stawianym pracom doktorskim. Jest to oryginalne, kompletne, w pełni dowodzące wiedzy teoretycznej i umiejętności autorki w zakresie prowadzenia badań naukowych dzieło, które ponadto dotyczy ważnego zagadnienia z zakresu współczesnych stosunków międzynarodowych. Mając na względzie powyższe, jednoznacznie rekomenduję podjęcie dalszych czynności w postępowaniu o nadanie mgr Paulinie Koziół-Bajdel stopnia doktora w zakresie nauk o polityce i administracji.

